جوگرافیای سیاسی لە سەردەمی کۆرۆنا … نوسینی / بەرنهارد زەند

چالەنجی جیهانی پێویستی بە وەڵامێکی جیهانیە.

نوسینی / بەرنهارد زەند
وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە / ڕزگار عومەر
سەرچاوە/ بەشی ئینگلیزی ئۆنلاینی گۆڤاری دیر شپیگڵ ی ئەڵمانی

ڕوون کردنەوەی وەرگێڕ:

ئەم ووتارە نموونەیەکە، پارچەیەکە لەو دۆخەی ڕوودەدات و شکل دەگرێ. مەرج نیە وەکو وەرگێڕ لە گەڵ سەرتاپای بۆچوونەکانی نێو ئەو ووتارە من کۆك بم یان ئێوە وەکو خوێنەر کۆك بن. ڕاستە ئەمە لە دۆخی تراژیدیایەکی مرۆیی و تەندروستی دەژین، بەڵام ئەو چانسەشمان بۆ دروست بووە کە پەرچەکردارەکانی وەرچەرخانێکی مێژوویی ببینین. یۆتۆبیاکان، پڕۆژە گەورە مێژوویەکان چەشنی "یەکێتی ئەوروپا" بە ئەزمونێکی زۆر هەستیار تێدەپەڕێ، لە وولاتێك خەڵك ئاڵای یەکێتی ئەوروپا دائەگرێت و لە شوێنیا ئاڵای چین بەرز دەکاتەوە، لە شوێنێکیتر نموونەی ئەم ووتارە هێشتا ناکۆکی و فۆبیا دەبینی لە کۆمەکی چین ، دەبینی "ئەوروپا سالاریی" پێی دەکێشێتە ترسی جوگرافیای سیاسی، لەوەوە دەیەوێ پێش بەو گۆڕانکاریە بگرێت، یان پەرچەکردارێك بنوێنێ چەشنی دڵتەنگی هاندەرانی تیمێك کە دڵتەنگیان هیچ لە واقیعی ئەنجامی یاریەکە ناگۆڕێ.

لە گەڵ پەتای کۆرۆنا سیستەمی جیهانی، بە دڵنیایش لە گەڵیدا سیاسەت و جوگرافیای سیاسی گۆڕانکاری زۆر گەورە بە خۆیان دەبینین، ئەوروپا دەتوانێ شەقار بوونی شوناس لەت لەت بوونی مەعنەوی ئەندامەکانی کۆبکاتەوە ؟ دەتوانێ شکستی سیستەمی تەندروستی دروست بکاتەوە؟ لە دوای روخانی فاشیزم لە ئەڵمانیا، دواتر لە قۆناغێکتردا لە دوای ڕوخانی یەکێتی سۆڤیەت، ئەوروپا لە ژێر هەژموون و سێبەری ئەمریکا بووە، ئایا ئەم هەژموونە کاتی ئێکسپایەر بوونی هاتووە؟ چین دەتوانێ ببێتە ئەلتەرناتیڤی ئەم هەژموونە، ئەم پرسیارانە زۆر جدین، کە وەڵامەکانی کلیلی زۆرشتمان

بە دەکاتەوە، لەم بارەیەوە ئەم ووتارە زۆر شتمان پێدەڵێت، زۆر شتیش ناڵێت! بەڵام لە زمانی فەبیایەکی شاراوە ئیقاع و ڕێڕەوی ڕووداوەکانمان پێ نیشان دەدات.

....

جوگرافیای سیاسی لە سەردەمی کۆرۆنا

لە کاتێکدا؛ کە دەوڵەتە ئەوروپییەکان و ئەمریکا سنوورەکانیان دادەخەن ڕوو لە ناوخۆی وڵاتەکانیان دەکەن وەك هەوڵێك بەرگرتن و هەواش کردنی ڤایرۆسی کۆرۆنا، وڵاتی چین یارمەتییەکانی دەنێرێ بۆ سەرتاسەری جیهان. بەڵام ئەوەی بە ڕاستی جیهان پێویستی پێیە بریتییە لە وەڵامێکی کۆدەنگی ڕێکخراو.
لەم هەفتەیەدا؛ سەرۆکی سەربیا ووتەیەکی پڕ لە تووڕەیی پێشکەش کرد، ووتەیەك لەو جۆرانەی کە ستەپێکمان پێ دەکا بە بیرکردنەوەو تێڕامان. ئەو بە تووڕەییەوە ووتی : " هاوپشتی ئەوروپی بە یەکتر نییە، ئەمە تەنیا حیکایەتێکی ئەفسانەیی بوو لە سەر پەڕەی کاغەز". ئەو گلەیی کرد کە ئەوروپا لەم دوایانەدا دەیویست بە زۆرەملێ وا لە سەربیا بکات کە بە هاوردە کردنی کەل وپەل وپێویستییەکان پشت بە ولاتی چین نەبەستێت و لە جیاتی ئەوە لە ئەوروپا پێویستییەکانیان هاوردە بکەن. ئێستاش کە سەربیا پێویستی بە کەل و پەل بوو لە ئەوروپا، وەڵامەکە ئەوە بوو " دراوی سەربیا هیچ نرخێکی نییە."
سەربیا کە هێشا ئەندام نییە لە یەکێتی ئەوروپا، دەیەوێ جل و بەرگ وماسکی خۆپارێزی و پزیشکی لە ئەوروپا بکڕێت بۆ خۆئامادەکردنی لە ڕووبەڕووبونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا. بەڵام ئەوروپا نایفرۆشێ بە سەربیا، چونکە " فرۆشتنی کەل و پەل و پێویستیە پزیشکیەکان بە دەوڵەتێك کە ئەندامی یەکێتی ئەوروپا نەبێت پێویستی بە ڕێگاپێدانی حکومەتەکان، ئەندامەکانی یەکێتی ئەوروپا هەیە"، کە پێشوتریش لە سەرەتاکانی ئەم هەفتەیە سەرۆکی کۆمیسیۆنی ئەوروپا ئەرسەلا ڤۆن دیرلین ڕایگەیاندبو " نەفرۆشتن هەنگاوی دروستە، چونکە ئێمە ئەو کەل وپەلانەمان بۆ سیستەمەکانی چاودێری تەندروستی خۆمان پێویسته".
بۆیە سەرۆکی سەربیا ڤۆیتشی نامەیەکی بۆ سەرۆکی چین (شی جین پینگ) نوسی، دلنیاش بوو کە چین ڕادەکات بۆ پڕکردنەوەی ئەم بۆشاییە، سەرۆکی سەربیا بە سەرۆکی چینی نوسی " من باوەڕم بە براو دەستی خۆم شی جین پینگ هەیە، هەروەها باوەڕم بە کۆمەك و هاوکاری چین هەیە".
دەخەکی شێتانەیە: ئەو حکومەتەی کە لەسەرەتا ویستی بڵاوبونەوەی ڤایرۆسەکە بشارێتەوە، دواتر کارو ئاکشنی لەڕێگەوە دەست پێکرد بە

بەرپەككگرتنی ڤایرۆسەكە بە هەواشی و بە تەچونەكی زۆر، ئێستا سەرۆکێکی ئەوروپی ئەم وڵاتە (واتە چین) بە فریادڕەس دەزانێت. بکین زۆر کامەران بوو بەو موجامەلەیە. ئاژانسی هەواڵی چینی نوێ (شینگوا) لەم بارەیەوە نوسی " دەستی لە قەوماو دەستی ڕاستەقینەیە، کاتێ تەوقە نەکردن هان دەدرێ لە ئەوروپا، دەستی یارمەتی چین ڕەنگە گۆڕانکاری دروست بکا " جوگرافیای سیاسی ئاوا ئیش دەکا؛ ئەگەر بەشایی هەبوو، یەکێك باز دەدا بۆ پڕکردنەوەی.

بێگومان؛ یەکێتی ئەوروپا چاك دەزانێ چین بە شوێن پڕکردنەوەی ئەو بەشایانەیە. ساڵێك لەمەو بەر، برۆکسل ڕایگەیاند " چین سیستەمێکی پێشبڕکێکارە هانی ئەلگەی بەدیلی سیستەمی حوکمڕانی دەدات" . لەگەڵ ئەوەشدا ئێستا ئەوروپا خۆی لایەکی خۆی بە ئەم ڕەقیبە واڵا کردووە ، نەك تەنیا ووڵاتانی بەلقان و ئەوروپای ڕۆژهەڵات، کە چەند ساڵێکە چین هەوڵ دەدات لەوێ قەڵەمڕەوی خۆی زیاد بکات، بەڵکو ئێستا لە نێو جەرگەی یەکێتی ئەوروپاش خەریکی هەمان کارە.
وەزیری دەرەوەی ئیتاڵیا (لویجی دی مایۆ) دەڵێ " ڕۆما بە دابین کردنی ماسك ئامێری هەناسەدانی دەستکرد داوای یارمەتی کرد".
سەفیری ئیتاڵیاش لە یەکێتی ئەوروپا (مۆریزۆ ماساری) دەڵێت " کۆمیسیۆنی یەکێتی ئەوروپا، داوایەکی ئیتاڵیای بەرزکردەوە بۆ ئەندامانی یەکێتی ئەوروپا، بەڵام " سەرکەوتوو نەبوو"
هەر لەم کاتەدا، دوو تیمی پزیشکی چین بۆ یارمەتیدان گەیشتنە ئیتاڵیاو تیمی سێیەمیش لە ڕێگایە. سەرۆکی چین دوای گفتوگۆیەکی تەلەفۆنی لە گەڵ سەرۆك وەزیرانی ئیسپانیا (بیدرۆ سانشیز) ووتی " ئیسپانیاش دەتوانێ پشت بە کۆمەکی چین ببەستێ. سەرۆکی چین ووتی " هەمیشە لە دوای باران تیشکی خۆر دێت". ڕۆژی چوارشەمەش سەرۆکی کۆمیسیۆنی ئەوروپا ڤۆن دیرلین ووتی" ووڵاتی چین لەپاڵ پێویستی و کەل و پەلیتردوو ملیۆن ماسك دەدات بە ئەوروپا" .
هەروەها چین یارمەتی عێراق و ئێران و فلیپین دەدات. جاك ما ، دامەزرێنەری کۆمپانیای (Alibaba) ی چینی بۆ بازرگانی پارچەو یەدەگ لە ئینتەرنێت ڕایگەیاند کە ئەوان ٢٠ هەزار یەکەو کەل و پەلی تەست کردنی ڤایرۆس ، ١٠٠ هەزار ماسك، یەك هەزار بەدلەی پزیشکی تایبەت بە دکتۆرەکان و پەرستارەکان بۆ ٥٤ دەوڵەت دەنێرن لە ئەفریقیا، پێشوتریش جاك ما و کۆمپانیای عەلی بابا کۆمەکیان نارد بۆ ژاپۆن و کۆریای باشور و چەندین دەوڵەتیتر.
سیاسەت و- لە درێژ کراوەی خۆیدا جوگرافیای سیاسیش- لە سەردەمی قەیرانەکاندا لە ئیشی خۆیان ناوەستن. بە پێچەوانەوە، ڕەنگە توندتر ببن. ئەمە بە ڕوونی بەرچاومان کەوت، بە تایبەتی لە کێبڕکێ

و زۆرانبازی ووڵاتە یەکگرتووەکان و چین، کە دوا بەدوای چەند مانگێك لە شەڕی بازرگانی وێرانکەر شێوەیەکی زۆر قوڵتربوو. لە مانگی شوباتدا وڵاتە یەکگرتووەکان رایگەیاند کە نوێنەرانی دەزگا میدیا فەرمییەکانی دەوڵەتی چین لە ئەمریکا وەکو “بەکرێ گیراوی بیانی” مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت. دوای یەك ڕۆژ لەم قسەیە، چین سێ ژۆرنالیستی ڕۆژنامەی واڵ ستریت ی لە چین دەرکرد، هەروەها وەزارەتی دەرەوەی چین لە ڕۆژی سێ شەمەی ئەم هەفتەیە داوای بەڵگەنامەی کارکردن وەکو ڕۆژنامەنوس لە ١٣ ڕۆژنامەنوسی سەر بە ئاژانسەکانی : نیۆرك تایمز، واشنتۆن پۆست، واڵ ستریت کرد، پێشووتر هەرگیز هەنگاوی لەم بابەتە ڕووی نەداوە.

لەگەڵ کۆرۆنا بەرەو کوێ دەچین؟ … ئاسۆ کمال

کۆرۆنا کێشەیەکی تەندروستیە و هۆکارەکەی ڤایرۆسێکی سروشتیە، بەڵام کێشەی نەتوانینی چارەسەر و ڕووبەڕووبونەوەکەی سیستمی ئێستای سەرمایەداری لێی بەرپرسە.
توش بونی نیو ملیۆن ئینسان و مردنی ٢٤ هەزار کەس نیشانمان دەدا کە سیستمی بەرگری تەندروستی دنیا بە تەواوەتی وێرانە.
ئایا هۆکاری ئەم مەرگە بە کۆمەڵە چییە و بۆچی ئەم سیستمە ناتوانێ بەری پێ بگرێ؟
بێگومان ئەمە ئەمڕۆ پرسیاری هەموو کەسێکە کە بە خەمی گیان و تەندروستی هەزاران و ملیۆنەها ئینسانەوەیە کە بزانێ کەموکوڕیەکە لە کوێدایە و بۆچی چارەسەر و ڕووبەڕووبوونە لەگەڵ ئەم ڤایرۆسەدا سست و لاوازە و ناتوانێ کۆمەڵگە لەم مەترسییە ڕزگار بکا؟ من ئەم پرسیارەم لە ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی کرد WHO، ئایا ئامار و ستاتیستیکی جیهانی چیان لەسەر ئەم چارەسەرە لە بەردەستدایە کە نیشانی بدا کەموکوڕی دەزگای تەندروستی، پەرستیار، دکتۆر، خەستەخانە، دەرمان و چەند پارە پێویستە خەرج بکرێ بۆ زاڵ بوون بەسەر ئەم پەتا کوشندەیەدا؟
بەڕێز کارۆلینا، لە بەشی COVID-19 Solidarity Response Fund وەڵامی داوەتەوە و دەڵێ” هاوکاری تیمەکانی تەکنیکی بە ئێران و

ئیتالیا نێردراوە و فەندەکانی WHO بە پشتیوانی بواری فریاکەوتنی کتوپڕ، خەتەری سەر خەڵک ، دۆزینەوەی کەیس و پێوەری تەندروستی گشتی، چارەسەری نەخۆش، تاقیکردنەوەی تاقیگەکان، کۆنترۆڵی هەکردن و پەرژانە سەر هەموو کۆمەڵگە و هەموو حکومەتەکان، خەرج کراوە. دەزگای پاراستنی شەخسیمان بە ٥٧ وڵات ناردوە، بە ٢٨ وڵاتی تریش دەنێردرێ و پێویستیەکانی تاقیگەش بە ١٢٠ وڵات نێردراوە.".

ئەم وەڵامەی WHO نیشانی دەدا کە ١٢٠ دەوڵەت کەمی پێداویستیە سەرەتاییەکانی تاقیگەیی بەرەو ڕووبونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنای هەیە!. ٨٥ دەوڵەتیش پێویستی پاراستنی شەخسی ! ئەمە ئاماژەیەکە بە ئەوەی دەزگای تەندروستی جیهانی ئەمڕۆی سەرمایەداری لە زۆربەی زۆری ووڵاتدا کەموکورتی جدی هەیە ئەگەر نەڵێین وێرانەیە!

نمونەی ئیتالیا نیشانی دەدا کە یارمەتیەکانی ئەم ڕێکخراوەی WHO ناتوانێ گیانی هەزارەها کەس خێرا ڕزگاربکا. کەواتە دەبێ چی بکرێ؟

سەرەتا دەبێ خۆمان وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە کە بۆچی سیستمی تەندروستی لە دنیای سەرمایەداری ئەمڕۆدا بە توانا و بە دەسەڵاتە بەرامبەر بە چارەسەر یان زاڵ بوون بەسەر ئەم پەتای کۆرۆنایەدا؟ وە کێشەی ئەم سیستەمە تەندروستیە کە بناغەی ژیان و مانەوەی ئینسانی سەر ئەم گۆی زەویە چیە؟

پێویستە سەیری سامانی دنیا و بەشی کەرتی تەندروستی لەم سامانە بکەین تا بزانین ئەم کێشەیەی سیستەمی تەندروستیە جیهانیە لە کوێدایە کە بەرامبەر بە پەتای کۆرۆنا ئاوا بێ دەسەڵاتە؟

سامانی ئەمڕۆی دنیا زیاتر لە ٣٦٠ ترلیۆن دۆلارە.

ئەم ٣٦٠ ترلیۆنە نیوەی لە لای ١کەمتر لە ٪ دەوڵەمەندەکانی دنیا کۆبۆتەوە، کە ژمارەی دەوڵەمەندەکانی چین لە ڕیزی یەکەمدان و دوای ئەو ئەمریکایە. واتە ٤٦.٨ ملیۆن لە ملیۆنێرەکانی دنیا ١٥٨.٣ ترلیۆن دۆلاریان هەیە. کەی ٧ملیار و٧٠٠ملیۆنی دانیشتوانەکەی زەویش ٢٠٠ ترلیۆنیان هەیە.

بەڵام تەنیا ٩٪بە کەرتی تەندروستی سەرفکراوە و ٦٠٪ بەشی دەوڵەتە لەم کەرتەدا و ٤٠٪ کەرتی تایبەت خاوەنی سیستەمی تەندروستی جیهانیە.

ئەگەر ئەوە لە بەرچاوبگرین کە ئەو ڕێژەی ٩٪ ی بودجەیە بە ١٥ دەوڵەتی دەوڵەمەندی جیهان کە خاوەنی ٨٤.٣٪ ی سامانی دنیان، لەوانەیە سەرمایەیەکی گەورە بێت بۆ کەرتی تەندروستی. بەڵام ڕێژەی ٪٥ بودجەی دەوڵەتە کە بەشێکی زۆری خۆڕاییە. کەواتە ئەو ٤٪ کەرتی تایبەت لە تەندروستیدا خەرجی دەکا خۆڕایی نیە و وەک سامان و قازانج دەگەڕێتەوە بۆ کۆمپانیاکانی ١٪ی سەرمایەدارانی جیهان. هەربۆیە دەتوانین بڵێین کە بودجەی دەوڵەت بۆ تەندروستی ٥٪ ی

سامانی گشتی جیهانە کە ٣٦٠ ترلیۆنە.
بەڵام ١٨٠ دەوڵەتی تری جیهان تەنیا خاوەنی ١٥،٧٪ ئەم سامانەن.
کەواتە ئەگەر لەم بەشەی تری جیهانی سەرمایەداریدا ٩٪ بودجەش تەرخانی کەرتی تەندروستی بکرێ هێشتا سەرمایەیەکی زۆر ناچیزە و ئەمەش هۆکاری ئەو کەموکورتیە گەورەیەیە کە لە خزمەتگوزاریە تەندروستیەکانی لەم بەشەی "جیهانی هەژاردا" دەیبینین و WHO دەبێ لەم قەیرانی کۆرۆنایەدا فریایان بکەوێ، ئەگەر نا ئەوا لە زۆربەی ئەو وڵاتانەدا ئیتالیایەکی چاوەڕوان دەکرێ ئەگەر تەقینەوەی کۆرۆنا ڕویان تێ بکا!
پرسیارێکە ئەوەیە کە؛
بۆچی لە سەرمایەداریدا سیستەمی تەندروستی لاوەکیە و هێندەی بودجەی سەربازی بۆ سەرف ناکرێ؟
بێگومان وەک مارکس وەڵاممان دەداتەوە؛ ئەوە پرۆسەی شێتانەی چڕبونەوەی کەڵەکەی سەرمایەیە لە دەستی ١٪ سەرمایەدارانی جیهاندا کە دیاری دەکا چی پێویستە نەک ژیانی ٩٩٪ خەڵکی سەرزەوی. ئەم دابەشبونەی سامان نیشانی دەدا کە؛ تەندروستی ئەگەر جێگای قازانج نەبێ ئەوا سەرمایەی تێدا خەرج نەکراوە. بە پێچەوانەوە پرۆسەی چڕبوونەوەی کەڵەکەبونی سەرمایە لە دەستی ١٪ جیهاندا وایکردوە کە تەندروستی ئینسانیش وەک هەر کاڵایەکی تر مامەڵەی لەگەڵدا بکرێ.
بەو بە پێیەش کە تەندروستی بەپێی ڕادەی قازانج کردن تیایدا سەرمایە خراوەتە بازاڕ و توانای کڕینی خەڵکی کرێکار و کەم دەرامەتیش دیاریکراوە، هەربۆیە وەک مەیدانێکی سەرەکی سەرمایە پارە خەرج نەکراوە بۆ دابینکردنی پێویستیەکانی خەستەخانە و دەرمان و ئامرازەکانی پزیشکی و پێگەیاندنی کارمەندانی ئەم بوارە و بگرە پارەی گەڕان و پشکنینەکان و گەشەپێدانی زانستی تەندروستیان بڕی لەم دوو دەیەی ڕابردوودا.
ئەگەر ئەمریکا و چین و ئەوروپا بەو سەرمایەوە کە ٩٪ بۆ تەندروستی دانراوە ڕێژەی مردن تیایدا گەشتەتە ٢٥ هەزار، دەبێ وڵاتانی هەژارنشینی ئاسیا و ئەفریقا و ئەمریکای لاتین چ مەرگێکی بە کۆمەڵ چاوەڕێیان بکا؟!
ڕێگا چارە چیە؟
بێگومان گۆڕینی سیستەمی تەندروستیە. ئێستا شەڕ دژی سیستەمی کاپیتالیستی تەندروستی شەڕی پاراستنی ژیانی ملیارەها ئینسانی کرێکار و کەم دەرامەت و پیر و پەککەوتەیە. ئەمە شەڕی چینایەتی ٩٩٪ کۆمەڵگەی ئینسانیە دژ بە ١٪ سەرمایەداران.
ناڕەزایەتی زانا و دکتۆرەکانی بەریتانیا فشاری لەسەر حکومەتی پارێزگارانی بەریتانیا دانا کە ئەو سیاسەتانەی کە دەیەوێ خەڵک

بکاتە قوربانی نەوەستانی بازاڕی سەرمایە بگەڕێ. مانگرتنی کرێکارانی ئیتالیا و نەچونە سەرکار، لەو بوارانەی کە پێداویستی سەرەکی ژیان دابین ناکەن لە ژێر دروشمی "ژیانمان بەهای لە قازانجەکانی سەرمایەداران زیاترە". فشاری یەکێتیە کرێکاریەکانی ئەمریکا لەسەر حکومەتی ترامپ بۆ ڕاوەستانی کار، کە دەیەوێ لە زەلکاوی کۆرۆناشدا بڵێ "دەبێ بازاڕی سەرمایەی ئەمریکا هەر یەکەم بێ". ئەمانە نمونەی ئەو هەنگاوانەن کە ئیرادەی زۆربەی کۆمەڵگە دەهێنێتە مەیدان بۆ ئەوەی ئەم دۆخە بگۆڕین.

دەبێ سیستمی تەندروستی ئێستای پێ بگۆڕدرێ.

دەبێ بە خۆرایی هەموو پێداویستیەکانی تەندروستی بۆ ڕوبەڕوبونەوەی ئەم ڤایرۆسە و چارەسەرکردنی لەو ٣٦٠ ترلیۆن دۆلارەی سامانی هەموو کۆمەڵگەی ئینسانیە و نیوەی لە ژێر دەستی ١٪ سەرمایەدارە گەورەکاندایە دابین بکرێ. هەرچی سیاسەتی گرتنەوەیە لە کرێی کرێکار و پەرستیار و پزیشکەکانە، وە هەرچی بڕینی فەندی لێکۆڵینەوە و دابینکردنی تاقیگە و نەخۆشخانە و ئامرازەکانی تەندروستیە لابرێ و لەم ٣٦٠ ترلیۆنەی ئەو پێداویستیانە دابین بکرێ.

مەسەلەیەک کە ئەمڕۆ سەرمایەداری دەوڵەتی چین وەک بەشێک لە بورژوازی جیهانی و چارەکێکی سەرمایەی جیهانی لە ژێر دەستدایە، بەشان و باڵیدا هەڵدەدا سیاسەتی دیسپلینی دەوڵەتە بە کۆرەنتینە کردنی خەڵک لە پێناو بەرگرتن بە بڵاوبونەوەی ئەم پەتایەدا.

ئەمە چەواشەکاریەکی تەواوە کە پێمان وابێ سیستمی تەندروستی چین تەنیا بە کۆرەنتینە کردنی خەڵک توانیویەتی کە دۆخی ئەم پەتایە بگۆڕێ و بەم پێیە جیاوازی بنەڕەتی لە سیستمی تەندروستی کاپیتالیستی باقی دنیادا هەیە. ژمارەی قوربانیەکانی چین نیشانمان دەدا کە ئەم سیستمی تەندروستی ئەم دەوڵەتە چەند کەمتەر خەم بوو لە سەرەتادا لە وەڵامدانەوە بەو کێشەیە کە بەرەو ڕووی خەڵکی چین و جیهان بوەوە. بەڵام ئێستاش بەهۆی بودجەی تەرخانکراوی چین بۆ پاراستنی تەندروستی خەڵکی ئەم وڵاتە و کۆنترۆڵی کاتی کەرتی تایبەتی تەندروستی لەلایەن دەوڵەتەوە و گەیاندنی هاوکاری بە وڵاتانی زیان لێکەوتوو، توانیویەتی گۆڕانکاریەک لە کەمبوونەوەی خێرای قوربانیەکانی چین و جیهاندا بکا. ئەم سیاسەتە بە دەوڵەتی سەرمایەداری چین کاتیە و ئەمە دەبێ بکرێت بە سیاسەتی هەمیشەیی ئەم دەوڵەتانە و سیستمێکی جیهانی لە کەرتی تەندروستیدا.

لە کوردستان سەرۆکی حکومەتی هەرێم خەریکی کەمپینی پیتاک کۆکردنەوەیە بۆ چارەسەری دۆخێک کە ئەمە گاڵتە پێکردنە بە خەڵک نەک چارەسەربێ. ئەم حکومەتە گەندەڵە نەک تەنیا دەبێ پارەی نەوتی

ئێستا، بەڵکو پارەی دزراوی ١٥ساڵەی ڕابردووی نەوتیش بخاتە ڕوو تاکو خەرجی ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم پەتایە و دابینکردنی ژیانی کەرەنتینە کراوی خەڵکی پێ دابین بکا. هاوکات هەموو ئەو بڕیارانەی حکومەت کە کەرتی تەندروستی تایبەت کردوە و کردویەتی موڵکی کۆمپانیا و سەرمایەدارەکان دەبێ بکرێتەوە موڵکی حکومەت و هەموو پێداویستیەکی تەندروستی دابین بکا بە خۆڕایی.

ئەم پەتایە فێری کردوین کە بۆ پارێزگاری لە تەندروستی خۆمان دەبێ سیستمی تەندروستی کاپیتالیستی بگۆڕین. پێویستە لە هەموو شوێنێک پێکەوە کرێکاران و خەڵکی زیان لێکەوتوی ئەم پەتایە و هەموو هاوڵاتیان کار بۆ ئەم گۆڕانکاریانە لە سیستمی تەندروستیدا بکەین. هەروەک فشاری زۆربەی یەکێتیە کرێکاری و حزبە چەپ و سۆشیالیستەکان و ناڕەزایەتیە بەرفراوانەکانی سۆشیال میدیا و کۆکردنەوەی دەنگ و واژۆیە توانیویەتی بڕێک لە بیمەی بێکاری و دابینکردنی موچە و کرێی خانوو و بودجە بۆ ئەم قەیرانە دابین بکا، پێویستە ئەم مافانە هەموو خەڵکی کرێکار و بێکار و کەم دەرامەتی دنیا بگرێتەوە کە توشی ئەم دۆخە بوون و لەو سامانەی کۆمەڵگەی بەشەری کە ئێستا ٣٦٠ ترلیۆنە سەرف بکرێ. ئەم پارە سپیەی کۆڕەکەی سەرمایە بۆ ڕۆژی ڕەشی کۆرۆنا سەرف بکرێ.
فەشەل و شکستی ئەم سیستمە تەندروستیەی ئەمڕۆی دنیای سەرمایەداران سەپاندویانە هەڕەشەیەکە بۆ سەر کۆمەڵگەی ئینسانی ئەگەر ئێمە لەم قەیرانەدا ئەو گۆڕانکاریانە بەسەر ئەم سیستمەدا نەسەپێنین بێگومان مەرگی ٢٥ هەزار کەسی ئێستا بەرەو سەر هەڵدەکشێ و لە دوای ئەم ئەزمەی کۆرۆنایەش لەسایەی ئەم سیستمەدا پارێزراو نابین.
هەربۆیە هەر هەنگاوێک ئەمڕۆ بۆ بەخۆڕایی کردن و دابینکردنی تەندروستی خۆمان دەیکەین نیشاندانی نمونەی ئەو کۆمۆنیزمەیە، کە ئێستا ڕۆشنبیرانی وەک ژیژک و کرێکارانی ئیتالیا و جیهانی بەخەبەر هاتوو باسی دەکەن. خەباتی ئەمڕۆمان بۆ پاراستنی تەندروستی خۆمان ئەو چرای ئومێدەیە کە دەتوانێ ڕۆژگاری ڕەشی کۆرۆنا بە کۆتایی بسپێرێ.

ئاسۆ کمال

ئەندام پەرلەمانی سوپەرمان ... شوان ئەحمەد باپیر

فەیلەسوفی ئیتاڵی(جیۆڤانی باتیستا فیکۆ ١٦٦٨_١٧٤٤)، کاتێک خولە بەدوای یەک داهاتووەکانی سەردەمەکانی مێژوو بۆ سێ قۆناغ دابەش دەکات، لە نێوانیاندا سەردەمی پاڵەوان"کە خەڵکی پێیان وایە ئەمانە لە مرۆڤ بەرزترو باڵاترن" کە، زیاتر لە چینی ئەرستۆکراتییەکان خۆیان دەنواند.
لە کاتی ئەستاشدا یەکێک لە پایە گرنگەکانی حوکمڕانی بریتییە، لە پەرلەمانێکی تەکمە وبوونی ئەندام پەرلەمانێکی بەتواناو خاوەن بیرۆکە و پسپۆر لە بوارەکانی خۆیان، بۆ داخەوە، ئەم چەشنە پێوەرە لە پەرلەمانی ئێمە زۆر لاوازە، سەرباری ئەمەش دیاردەیەک چەند بارە دەبێتەوە، زۆرێک لە ئەندام پەرلەمانەکانی کوردستان بە خانەنشینەکانیشەوە، زۆر کات ئەوە بە چاوی خەڵک دادەنەوە، کە موچەی خۆیان نیوەی دەدەنەوە بە حزب، یان کاتی تەنگانەیەک بەرەکی وڵات دەگرێت، خۆیان نمایش دەکەن و دەڵێن سەدا(٥٠%)ی موچەی خۆمان بەخشی.

ئەی بەڕێز بۆچی کە، یاسای خانەنشینی دەرچوو زۆرێکتان دەپاڕانەوە کە، ئەندام پەرلەمانیش مافی خۆیەتی بەو بڕە زۆرە خانەنشین بێت، بۆچی کە باسی پێدانی ئۆتۆمبێلی گرانبەها و شوقە وەرگرتن دەهاتە گۆڕێ دیسان بە مافی خۆتان دەزانی و لە جیاتی چاو لەو وڵاتانە بکەن، کە قەیرانییان هەیە، ئۆتۆمبێلی خۆیان دەفرۆشن بۆ ئەوەی کە لەنێک لە بارگرانی خەڵکی کەم بکەنەوە، نەوەک دواتر بڕێن حوکمەتەکەمان قەردارە، ئەی بۆچی نا هەیت، پڕۆژەیەکی وا بخەیتە ڕوو، هیچ نە بێت، ڕێژەیی هەژاری لە وڵات بگەینیە بە نزمترین ئاست، بەرهەمی ناوخۆ بگەینیتە ئاستی کەبەکی وڵاتانی دەورو بەرت، هەر ناوچەیەو بۆ چی بەرهەمێک دەوڵەمەندە، دەیان کارگە بنیات بندرێت لە ڕێگەی پلانی حکومەت و سەرمایەدارە تێگەیشتووەکان ، بە ئەوەی هەزاران دەرچووی بە کارەکانی زانکۆو پەیمانگاکان تیایدا کار بکەن، نەوەک بەیت سەردەمی پێشمەرگایەتی و سەردەمی خەباتی خۆت لە ناو حزب بە خەڵکی هەژارو خێر لە خۆ نە دیوو بفرۆشیتەوە.
قسەکە لەسەر ئەوەیە کە، بە ڕەچاوکردنی دەرون و هەستی خەڵکی، لەدوانی زۆر گەورەو دژ بە بەڵێنەکانی کاتی هەڵبژاردن، ئەژانە بەر گوێی هەتا دەنگدەرانی خۆشیان، دەدەنەوە.

ڕێگاکان زۆرن بۆ ئەوەی کە هیچ نە بێت تۆزێک دەروونی خەڵک ئاسودە بکەن، نموونە، گەر ڕاست دەکەن و خەمی خەڵکتان هەیە، بفەرموون هەمووتان داوا بکەن هەر یەکەو لە شاری خۆی موچەی ئەم چەند مانگەی خۆی بکاتە دیاری بۆ هەژاران و کرێکاران و خۆشی بۆ سەر کەسە شایستەکان بەش بکات، لە باشتر بوون و نەمانی ڤایرۆسی کۆڕۆنا، گشتتان داوا بکەن، با موچەتان بە ڕێژەیی (٦٠%) کەم بکرێتەوەو ڕێژەکەی بە یاسا بخرێتە سەر موچەی کەم ئەندامان، ئەمە بێگومان با ئەندام پەرلەمانە خانەنشینەکانیش بگرێتەوە، زۆر سەیرە کاری ئەندام پەرلەمان بێتە لێدوان دان لە سەر یەکتری و سەروەختایەکیش، هەندێک، کە پڕۆژە یاسایەک بە شێوەنێک یا خود بۆ بەرژەوەندی هاوڵاتییان دەر دەچوو، وەک ئەوەی هەنگیان لە کلۆرە دار دەزیبێتەوە، خۆیان وەک پاڵەوان نیشان دەدا، لە تۆڕە کۆمەڵاتییەکان، ئاخر کاری خۆت دەکەی و حکومەت لە بەرژەوەندی گشتی دەبێت ئەمە هەر بیکات، تۆیەک چ پێویست دەکات، بیکەیتە منەت، بۆ ئەوەی ڕۆژگارێک هاوشێوەی خەباتی پێشمەرگایەتی بە چاو هەژاران دابدەیتەوە.

دواتریش زۆرینەیان بەر لە بوون بە ئەندام پەرلەمان لە ناو حزب ودامودەزگاکانی حکومەت، لە سودمەندە گەورەکان بوون، ئەوانەی ئۆپۆزسیۆنیش بەسەر پشتی هەژاران خۆیان کردە خاوەن ڤێلا و شوقە و سیارەی گران بەها، ئینجا بیان دوێنی خۆت لێدەکەن بە شەریفی شامە.

کۆرۆنا بووە پشوویەك بۆ مرۆڤایەتی و ژینگە ئەحمەد کامەران..

کۆرۆنا کۆرۆنا کۆرۆنا , ئەو پرسە گەرمەی کە لەسەرەتای ساڵی 2020 وە هەموو جیهانی بەخۆیەوە سەرقاڵ کردوە , میدیاکان و ڕۆژنامەکان و سەرجەمیان گەرمەی هەواڵەکانیان دەربارەی ڤایرۆسی کۆرۆنا و بڵاوکردنەوەی ئامارەکانی تووشبوان و مردوان و چاکبوان بڵاودەکەنەوە, لەلایەکی ترەوە سەرجەم سێکتەرەکان و ڕووداوەکانی تری جیهان بەشێوەیەکی بەرچاو فەرامۆش کراوە تەنها و قسەو باسی

گەرم لەسەر ڤایرۆسی کۆرۆنایە.
ڤایرۆسی کۆرۆنا یان کۆڤید19 ئەگەرچی سەرەتا مەڵبەندەکەی چین بوو بەڵام توانی سنورێکی بەرفراوان بشکێنێت و خۆی بەچەندین وڵات دا بگەیەنێت و دەست بە بینەقاقای بەشێك لە خەڵکەکەی بنێت و کۆتایی بەژیانیان بهێنێت,ئەمەش وای کرد کە تاکە ڕێگا بۆ خۆپاراستن لەم ڤایرۆسە کووشندەیە بریتیە لە داخستنی سەرجەم سێکتەرەکان و چالاکییەکانی ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤایەتی, واتە لێرەوە مرۆڤ بۆ کاتێکی نادیار پشوویەك دەدات لە ماڵەکانی خۆیان و چیتر ناگەڕێنەوە بۆ سەرکارو چالاکیەکانی , کە ئەم پشووەش پێ دەگوترێت پشووی مرۆڤایەتی لەسەردەمی ڤایرۆسی کۆرۆنادا . ئەگەرچی ئەم پشووە لەلایەکی دیکەوە زیان دەگەیەنێت بە کەسانی هەژارو کەم دەرامەت چوونکە کەسانێك هەن لەم سیستەمە سەرمایەدارەی ئەمڕۆدا ئەگەر بۆ ڕۆژێك کارنەکەن ئەوە برسیەتی و چەندین ڕووداوی نەخوازراو ڕوویان تێدەکات, وە لەپاڵ ئەمەشدا زیانی ئابووری بەهێز بە وڵاتان دەگەیەنێت ئەوەش بەهۆی داخستنی سەرجەم کارگەگان و کۆمپانیاکان و وەستانی جوڵەی سەرجەم جوڵەکانی بازاڕ. بەڵام تاکە کەس کە لەم نێوەندەدا دەبێتە قوربانی ئەوە چینی هەژارەکەیە کە لەلایەك قەیرانی ئابووری ڕووی تێ دەکات و کە لەپێشتر هەژار بووە لەئێستادا هەژارتر دەبێت وە لەلایەکی دیکەیشەوە دەبێت چاوەڕێی مەرگی خۆی بکات بە ڤایرۆسی کۆرۆنا, بەڵام سەرمایەداران و بازرگانان زیانێکی گەورە و کاریگەریەکی ئەوتۆ لەسەر ژیانیان درووست ناکات بەهۆی زۆری سامانەکەیانەوە, بەڵام لێرەدا تاکە ترسی ئەوانیش تەنیا ڤایرۆسی کۆرۆنایە چوونکە ئەم ڤایرۆسە لەمانای وشەی چینایەتی تێناگات و هەرکەسێکی بیەوێت لەناوی دەبات .
لەدیوێکی دیکەوە ئەگەر سەیری ڤایرۆسی کۆرۆنا بکەین دەبینین کە ژینگەش پشوویەکی کاتی وەرگرتوە بەهۆی ئەم ڤایرۆسەوە , چوونکە ژینگە لە کۆتایەکانی سەدەی بیستەوە بەولاوە گەورەترین هەڕەشەی لەسەرە کە ئەمەش بەهۆی ئەو پێشکەوتنە زۆرەی کە لەلایەن مرۆڤەکانەوە ڕۆژانە ئەنجام دەرێت وە دیارترینیان بوونی زۆرترین ئۆتۆمبیل و چەندین گارگەی جۆراو جۆری گەورە یە کە سەرەنجام هەمووی دەبێتە دووکەڵێك و ڕوبەڕووی ژینگە و تەندرووستی ژیانی مرۆڤایەتی دەبێتەوە.

هیوادارم بەزووترین کات ئەم ڤایرۆسە مەترسیدارە کۆتایی بێت کە لە ئەمڕۆدا ڕوبەڕووی مرۆڤایەتی بۆتەوە بەتایبەتیش بۆ چینی هەژار و کرێکار .